

Frans Hals, Gerard ter Borch en andere grote meesters, niet zozeer uit kunstliefde, zoals in de familie Six, maar meer als statusbevestiging.

Een andere goed-gedocumenteerde collectie is die van Jacob van Ring, een rooms-katholiek jurist, en zijn vrouw, die 77 schilderijen bezaten, merendeels met godsdienstige en historische thema's. Bijna alle religieuze doeken hingen in de slaapkamer. Een andere liefhebber, Paulus Huntum, had een geheel andere voorkeur: dertien van de 42 schilderijen die hij bezat, waren gezelschapjes, bordeeltjes en andere genre-terferelen. De vraag waar hij ze hing, en hoe hij en zijn bezoekers ze bekeken, kan slechts speculatief beantwoord worden. De auteurs proberen zich voor te stellen hoe vrouwen, kinderen en dienstpersoneel ertegen aan keken, een bewonderenswaardige poging, maar bij gebrek aan bronnen weinig meer dan dat. In elk geval concluderen ze, terecht, dat de gangbare interpretatie dat zulke schilderijen als vermaning bedoeld waren tekort schiet. Veel meer zullen ze vrolijke gespreksstof hebben geleverd aan mannen en vrouwen.

De werkelijk erotische schilderijen, vaak in de vorm van religieuze of mythologische thema's, in de huizen van Amsterdamse burgers blijven een bron van verbazing. Volgens een Italiaanse adviesboek voor de kunstliefhebber konden zulke lustopwekkende schilderijen een nuttige functie hebben, want bekeken door echtgenoten bevorderden ze de conceptie van gezonde kinderen. Een logische redenering, gezien de toenmalige opvatting in de medische wetenschap, waarbij wat de vrouw tijdens conceptie en zwangerschap zag van invloed was op het uiterlijk van het ongeboren kind. Een voorbeeld van zo'n schilderij – met kijkers – is een van de vele afbeeldingen in dit boek, een portret van een man en een vrouw in een interieur door Eglon van der Neer, geschilderd rond 1675. Gekleed in zwart laken en met eenvoudig kantwerk, de vrouw met een decante kap over het hoofd, de man met een hoed, die op een tafeltje ligt, zitten ze voor een marmeren schouw, waarboven een doek van grote afmetingen hangt, een voluptueus vrouwelijk naakt. Het is een prachtig schilderij, dat, merkwaardig genoeg nergens in de tekst wordt besproken, als was het om te laten zien dat het laatste woord hierover nog niet is gezegd.

Rudolf Dekker

EUR

Harro Maat, *Science cultivating practice. A history of agricultural science in the Netherlands and its colonies, 1863-1986* (Dordrecht/Boston/Londen: Kluwer Academic Publishers, 2001) 249 pp. ISBN 1-4020-0113-4

Landbouwkundig onderzoek en onderwijs zijn in de afgelopen anderhalve eeuw van karakter veranderd. Eind negentiende eeuw was het doel vooral het aanbieden en verspreiden van kennis bestemd voor de agrarische gemeenschap. In de jaren negentig van de twintigste eeuw bestreken onderzoek en onderwijs veel bredere terreinen en hadden nauwelijks nog te maken met de praktijk op het boerenbedrijf. De in 1876 opgerichte Rijkslandbouwschool in Wageningen was in de tussentijd van Landbouwhogeschool en Landbouwuniversiteit uitgegroeid tot Wageningen Universiteit, een naam die niet langer verwijst naar de landbouwachtergrond van het instituut. De veranderingen die zich met name op institutioneel gebied in de periode van 1863 tot 1986 hebben voltrokken op het terrein van landbouwkundig onderzoek en

onderwijs vormen het onderwerp van het door Harro Maat geschreven Engelstalige boek.

In een aantal chronologisch opgezette hoofdstukken gaat de auteur in op de ontwikkelingen op het gebied van onderwijs en onderzoek in Nederland en Nederlands-Indië. Overheid, wetenschap en bedrijfsleven sloegen in de negentiende eeuw de handen ineen om de situatie in de agrarische sector te verbeteren. Dit leidde onder andere tot de oprichting van de Rijkslandbouwschool en het Rijkslandbouwproefstation. Op onderwijsgebied was sprake van een brede praktijkgerichte opleiding. Geleidelijk zou daarin verandering komen en was er sprake van meer specialistische opleidingen. Op onderzoeksgebied was een zelfde tendens zichtbaar en kwam er een (institutionele) scheiding tussen praktijkgerichte en fundamentele research. Voorgenomen koerswijzigingen waren overigens regelmatig de oorzaak van heftige discussies tussen betrokken wetenschappers en beleidsmakers.

De Tweede Wereldoorlog bleek een breekpunt. In de jaren na de oorlog groeide in Wageningen het aantal professoren, medewerkers en studenten. Ook werden allerlei veranderingen doorgevoerd in de managementstructuur, het curriculum en de onderzoeksprojecten. De academische ambitie van het instituut kreeg de overhand.

De laatste hoofdstukken zijn gereserveerd voor enkele casestudies over genetisch en plantkundig onderzoek in de graanteelt, onderzoek naar de rijstteelt in Nederlands-Indië en Suriname en het belang van kwantitatieve onderzoeksmethoden.

De auteur onderzoekt niet alleen de Nederlandse situatie, maar kijkt ook naar de ontwikkelingen in de koloniën, met name Nederlands-Indië. De ontwikkelingen in de koloniën wijken duidelijk af van hetgeen zich in Nederland afspeelde. Onderzoek werd daar meer aangestuurd vanuit de overheid en de onderzoeksinstituten, vertegenwoordigers van boeren speelden geen rol van betekenis.

Voor de Landbouwhogeschool was koloniale landbouwkunde overigens een belangrijk aandachtsgebied. Veel studenten vonden later werk in de koloniën. De dekolonisatie na de Tweede Wereldoorlog had dan ook grote gevolgen voor het werkkterrein van de studenten. Opvallend genoeg veroorzaakte de dekolonisatie echter geen schrikreactie in Wageningen. Het wetenschapsgebied tropische landbouwkunde nam de rol van de koloniale landbouwkunde geleidelijk over.

De wijze waarop beleidsmakers, wetenschap en andere belanghebbenden het agrarische onderzoek (wilden) organiseren en de wisselwerking tussen onderzoek en praktijk – zowel vanuit een Nederlandse als een koloniale context – vormen de centrale invalshoeken van het door Maat uitgevoerde onderzoek. Doordat het boek de ontwikkelingen over een lange termijn beschrijft, is het interessant te zien hoe standpunten geleidelijk veranderden en resulteerden in een gewijzigde organisatie van het agrarisch onderzoek.

Eén van de rode draden die door het boek loopt is bijvoorbeeld het spanningsveld tussen praktijk en wetenschap. Bestond er aanvankelijk een directe relatie tussen de agrarische praktijk en het landbouwkundig onderwijs en onderzoek, geleidelijk werd die relatie losser en kwam de nadruk meer te liggen op fundamentele wetenschappelijk onderzoek. Een belangrijke constante bleek ook de academische ambitie van de Rijkslandbouwschool (de latere Landbouwhogeschool). De school wilde uitgroeien tot een universiteit. Deze ambitie leidde regelmatig tot discussies waarbij de politiek, verschillende universiteiten en allerlei wetenschappers betrokken waren.

Vanuit een contextualistische invalshoek en gebruik makend van theorieën en ideeën uit verschillende wetenschappelijke disciplines schetst Maat de ontwikkelin-

gen binnen de landbouwwetenschap in Nederland. Er wordt vaak van perspectief gewisseld, van Nederland naar Nederlands Indië, van een algemeen beeld naar een casestudy. Voor een lezer is het daardoor soms wat lastig om de grote lijn van het boek vast te houden.

De gekozen aanpak leidde ook tot een interessant veelzijdig bronnengebruik. Zo werd naast de reguliere archief- en literatuurbronnen gebruikt gemaakt van een reeks interviews met vroegere generaties afgestudeerden van de Landbouwhogeschool Wageningen.

Maat is erin geslaagd op relatief beknopte wijze – het boek telt inclusief het register 249 pagina's – de ontwikkelingsgeschiedenis van 123 jaar landbouwwetenschap in Nederland te beschrijven. Hoewel het boek vooral de grote lijnen beschrijft wordt de lezer in de casestudies in de laatste hoofdstukken een kijkje in de keuken van het landbouwkundig onderzoek gegund, waardoor alle institutionele niveaus aan bod komen.

Jan Korsten

Stichting Historie der Techniek, Eindhoven

Harald Deceulaer, *Pluriforme patronen en verschillende snit. Sociaal-economische, institutionele en culturele transformaties in de kledingsector in Antwerpen, Brussel en Gent, 1585-1800* (Amsterdam: Stichting beheer IISG, 2001) 429 pp. ISBN 90-6861-208-5

Het te bespreken boek is een handelseditie van een aan de VUB verdedigd proefschrift. Het proefschrift werd in 1998 bekroond met de driejaarlijkse prijs voor geschiedenis E. Sabbe. De handelseditie is een ingekorte versie.

De auteur vraagt aandacht voor de kledingssector in de Zuidelijke Nederlanden in de vroegmoderne periode. Naast de bouwsector vormde de kledingssector één van de belangrijkste economische sectoren in de steden. Hij begeeft zich in de discussie over de vraag in hoeverre de tegenstelling ambachtelijke nijverheid in het Ancien Régime versus kapitalistische industrie in de moderne tijd zich ook in de historische realiteit van de Zuidelijke Nederlanden heeft voorgedaan. Verder vraagt de auteur zich af wat de relatie was tussen de ambachtsgilden in de kledingssector enerzijds en het individuele handelen van ambachtslieden anderzijds. Hij wil nagaan wat het heeft betekend leerling, gezel of meester te zijn in de kledingssector. Tot slot werpt Deceulaer vragen op cultureel gebied op. Zo is hij onder meer benieuwd hoe mogelijke verschuivingen in het consumptiepatroon een rol hebben gespeeld in de kledingssector en bekijkt hij zijn thema vanuit een gender-perspectief.

De kledingssector wordt, kortom, in een zeer breed kader bestudeerd. Deceulaer benadert zijn onderwerp vanuit een specifiek-concrete invalshoek en poogt generiek-abstracte contouren te schetsen. De studie berust op een zeer grondig archiefonderzoek ingebed in een grote kennis van de gangbare literatuur. Drie Zuid-Nederlandse steden zijn het onderzoeksgebied: deels ter onderlinge vergelijking, deels ter aanvulling van ontbrekende gegevens. Het gaat om Antwerpen, dat over overvloedig bronnenmateriaal beschikt over de hele periode; Brussel, dat vooral over de periode na 1695 goed is gedocumenteerd (het bombardement van Lodewijk XIV deed ook veel archiefmateriaal verdwijnen) en Gent. Hoewel deze keus voor de hand ligt, valt het Waalse deel nu buiten het gezichtskader. Ook ontwikkelingen in het huidige Franse gedeelte (eerst en vooral het onder Lodewijk XIV veroverde gebied) vallen buiten het bestek. De